

Maria

Van Suzanne Wouda verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

Roeien naar de Volewijck

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Suzanne Wouda

Maria

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 4481 7

© 2018 Suzanne Wouda

Omslagontwerp © Janine Jansen

Omslagillustratie © Magdalena Russocka / Trevillion Images

Foto auteur © Bart Vermeulen

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Modderpoelen en diepe moerassen mogen andere vogels behagen,
onze reiger bewoont de bergen der muzen.

Album amicorum van Jonas van Reigersberch (1595)

o Zoete schuilplaats, o voor korten tyd naauw huiske,
Dat myn bedrukte ziel, beslooten in uw kluiske,
Hebt vry gemaakt, en zo in open lucht gesteld
Uw lieve last, die, naauw gepakt, door sterk geweld
Van 't strenge Krygsvolk, werd allengskens uitgedraagen,
En eindlyk, als een pand, doch dat ze niet en zaagen,
Bevolen, op een schip, de Waals aflopend ty.
o Kist, wat danks, wat lofs verdient gy wel van my?

Hugo de Groot

Proloog

Loevestein, januari 1621

Ineens trekt de kist haar aandacht. De klaarlichte dag, door de kou pastelkleurig, is er niet meer.

Alleen die kist. Het hout hier en daar donker van het vocht, hij is door de regen hierheen gebracht. De ruimte eromheen is lichter waardoor hij lijkt te zweven. Maria zakt op haar knieën, ruikt dat kruidige van turf en de geur van leer en papier die het hout door de jaren heen geabsorbeerd heeft. Sterker dan anders. Meer dan een gewone kist past.

Maar het is geen gewone kist, het is de buitenwereld, zegt hij. Het dichtste dat bij vrijheid in de buurt komt.

In haar hoofd broeit iets. Ze legt haar hand op het hout en concentreert zich. Niets. Ze sluit haar ogen en graaft in haar gedachten alsof ze in een kelder afdaalt en voorbij het schijnsel van de kaars probeert te kijken naar wat daar in het duister verborgen is.

Niets.

Ze concentreert zich op de geuren.

Niets.

Wat verbergt de kist?

Ze wrijft over het hout, de bovenkant is glad door het gebruik, alleen aan de randen splintert het hout. Het ijzerbeslag voelt ruw en koud aan. Voor haar is de kist niet de wereld. Geen vrijheid.

Vanuit het woonvertrek dringen de geluiden van de kinderen tot haar door: geschreeuw, het gebonk van hun voeten op de planken en gelach dat klinkt als klaterend water.

Maria opent haar ogen en schudt verward haar hoofd. Wat het ook was, het is weg. Niet belangrijk genoeg om uit het donker op te doemen. Niet belangrijker dan haar kinderen tot rust manen. Voor hem. Ze stelt zich zijn gezicht voor met dat grauwe masker van ongeduld en ingehouden woede, sporen van het onrecht dat hem is aangedaan: de trilling van zijn ooglid, de verticale plooi in het midden van zijn voorhoofd en zijn bleke lippen. Zelfs slaap maskeert de sporen niet. Als ze in het ochtendlicht naar hem kijkt heeft ze de neiging zijn huid glad te strijken, ze wil die zorgeloze blik weer terug, die blik die zegt dat alles goed komt, haar laat voelen dat de dag van morgen beter zal zijn dan de dag van vandaag. En overmorgen beter dan morgen.

Maar het is andersom.

Een brul van Pieter gevolgd door de hoge stem van Elske maakt dat Maria opstaat. Bij de deur draait ze zich nog een keer om. De kist is weer gewoon donker en levenloos.

's Nachts schrikt ze wakker. Hugo ligt naast haar in een onrustige slaap, maar dat is niet wat haar gewekt heeft. Ze slaat de dekens terug en huivert als ze haar benen door het bedgordijn steekt en de winterkou voelt. Aan de lengte van de kaars te zien is het al voorbij middernacht. Ze pakt de blaker met het

stompje op en loopt naar de aangrenzende kamer.

Zelfs in de duisternis, buiten de kring van licht die haar omgeeft, weet ze de kist met gemak te vinden, alsof ze ermee verbonden is via een onzichtbaar koord. Ze zet de kaars op de grond, knielt en laat haar handen op de ronde bovenkant rusten. Ja, haar geest is helder nu. Het idee is helder. Er was alleen duisternis voor nodig, en rust.

Ze mort aan de sluiting, het deksel is zwaar, ze moet hem met twee handen openduwen. De geur die vrijkomt prikt in haar neus, ze heeft nooit gehouden van de lucht van oude boeken. Ze wacht even en luistert. In de andere kamer is het stil en van buiten komt alleen het geluid van de ruisende rivier, die volgens Hugo onbarmhartig doorstroomt en hem er elk moment van de dag aan herinnert dat de tijd niet vliegt, maar vervliegt. *Hora ruit.*

Met het deksel in haar handen schat ze de inhoud. Ongeveer twee voet breed, vijf voet lang, misschien zes. Het zou mogelijk moeten zijn. Maar er is een manier om het zeker te weten. Ze laat het deksel los en begint de boeken eruit te halen. Zo zacht ze kan stapelt ze ze achter zich op. Met elk boek dat door haar handen gaat groeit haar overtuiging dat het kan en ze stapelt de boeken niet meer, maar gooit ze naast zich neer. De kaars flakkert. Het is mogelijk.

Als de kist leeg is, staat ze met tintelende benen op en stapt over de rand. Het hout kraakt terwijl ze zich laat zakken, haar nachtkleed bolt op en daalt vertraagd over haar benen en dan ligt ze, haar hoofd in een rare knik, haar knieën gebogen. Maar ze past. Ze aarzelt nog een moment voor ze het deksel met een zachte plof sluit.

Meteen is ze ergens anders, ergens waar geen dimensies zijn, alleen duisternis, ze voelt een vreemde druk op haar oren,

een dofheid alsof ze onder water is. Ze huivert. Waarom moet ze juist nu aan de weidse Zeeuwse luchten denken? Aan de zilvergrijze reiger in Jonas' boek? Aan haar vader? Beelden van vroeger, niets uit haar leven met hem, nu. Ze drukt haar handen tegen het deksel, spant haar spieren...

Nog niet, denkt ze.

Het is warm, de beelden van vroeger verdwijnen en het lijkt alsof daarmee haar jeugd is uitgewist. Ze tast de wanden van de kist af, snuift de lucht op, ruikt nu alleen haar eigen lichaam, haar angstzweet. Haar ademhaling versnelt.

Nog niet.

Ze begint te tellen, raakt de tel kwijt. Haar hart klopt buiten haarzelf, de ruimte vibreert, steeds sneller.

Nog niet.

Ze brabbelt als afleiding wat namen in alfabetische volgorde: Cornelis, Diederik, Elske, Françoise, Hugo... Daar stopt het.

Nog niet.

Ze krijgt bijna geen lucht meer en fluistert een gebed, maar het leidt niet af van dat verstikkende gevoel. Ze denkt opnieuw aan haar vader en dan aan Jonas. Hun lichamen tussen houten planken. Niet langer herkenbaar, maar weggerot en aangevreten, of inmiddels vergaan. En Françoise, arme Françoise...

Niets blijft er over.

Het is als leven noch dood zijn en alleen met je donkerste gedachten.

Nog even. Nog...

Ze duwt tegen het hout en laat de lucht naar binnen stromen, ademt diep in, uit, nog eens in. Valsspeler. Zwakkeling. Er is lucht genoeg, je beeldt het je in. Ze sluit het deksel en opnieuw breekt het zweet haar uit, maar ze begint hardop te tellen en concentreert zich op het geluid van haar stem. Bij vijftig

voelt ze zich rustiger worden. Bij honderd heeft haar hartslag het ritme van haar tellen aangenomen. Als ze wat heen en weer schuift ziet ze een lichtpuntje: een kier of noest in het hout. Met haar vingertoppen wrijft ze eroverheen. Vrijheid, denkt ze. Het is mogelijk.

Ze ontspant. Haar nek doet zeer van de ongemakkelijke houding. Hoelang zou hij hierin moeten zitten? In haar hoofd gaat ze de route na. De trappen af, de binnenplaats over, over de brug en langs de soldatenverblijven naar de steiger. De overtocht naar Gorinchem is een uur. Minstens. Kan hij dat zo lang volhouden?

Als het moet, als het werkelijk moet... Ja, hij zou het volhouden tot aan het laatste restje lucht en voorbij de angst van levend begraven zijn.

Haar ademhaling is rustig nu. Ze duwt het deksel weer open, stapt de kist uit, vult hem geluidloos met boeken en blijft zitten, peinzend en met een hol gevoel in haar buik. Maar als ze, zodra het licht is, hem over haar plan vertelt, klaart zijn gezicht op en ziet ze iets in zijn ogen wat ze al heel lang niet meer gezien heeft. Wat ze vergeten was.

Hij slaat zijn armen om haar heen.

Maria

Veere, augustus 1597

In de schaduw van de Campveerse Toren ruikt het naar rotte vis, maar het is de beste plek. Vanaf hier heeft ze zicht op het Veerse Gat en de havenmond; geen schip zal in of uit varen zonder dat zij het weet. Niet dat ze let op de haringbuizen en vispinken, ze kan het beurtschip dat haar broer zal brengen er blindelings uit pikken.

Op een zuchtje wind komt een hoge stem aanwaaien. Ze duikt in elkaar en dankt God voor de muren achter haar. Ze weet zeker dat die stem van Immichje is, die haar nu zoekt voor het snijden van de warmoes – ‘Zo dun mogelijk, meisje.’ Of om het matras van Jonas uit te kloppen – ‘Kom op, Maria, niet aaien, het is je grootje niet! O, kun je nog even naar de bleekvelden? Geen modder op de lakens dit keer. Niet over de grond slepen. En dan naar het bierhuis, en daarna dit kannetje soep naar John brengen, je weet toch, zijn voet, hij is zo slecht ter been.’

Immichje gaat zelf maar naar de velden, naar John met zijn horrelvoet, zij heeft genoeg gedaan. Een burgemeestersdoch-

ter zou eigenlijk helemaal niet moeten hoeven werken. En bovendien heeft ze belangrijker zaken aan haar hoofd. Ze kijkt langs de Campveerse Toren omhoog, ziet de watergeus voor zich, de burgemeester die valt. Zou het verhaal echt waar zijn?

Ze klimt over de kademuur. Een zilvermeeuw met een visenkop in zijn bek kijkt haar onverschrokken aan, maar als ze gaat zitten, vliegt hij op. Ze strekt haar benen en laat haar hoofd tegen de stenen rusten. Het is een zeldzaam warme dag, zelfs hier in de schaduw van de toren voelt ze de loomheid door haar lijf trekken en haar hoofd en oogleden zwaar worden. Vlak voordat ze echt wegzakt, veert ze ineens op. ‘Nee, slaap, daar trap ik niet in. Ga weg en kom vanavond maar terug. Maar niet te vroeg. Jonas komt thuis.’

Ze staat op, overziet het blauw. Nog geen kaag te zien. Gelukkig. Ze mag dan met modderige lakens van het bleekveld terugkomen, de warmoes te grof snijden of als een oud wijf het matras uitkloppen, op de uitkijk staan gaat haar feilloos af. Ze wedt dat ze de scherpste ogen heeft van heel Veere. Moet ze wel wakker blijven, en dus klautert ze over de stenen naar beneden. Gehurkt schept ze wat water op, plenst het tegen haar voorhoofd en wangen. Het zout prikt op haar huid. Ze glibbert over wier en vogelstront, likt het water van haar vingers en net als ze omhoogkomt ziet ze een zeil aan de horizon. Een zeil van een schip met rechte stevens en een oplopend dek. Onmiskkenbaar een kaag.

‘Jonas!’

Ze draait zich om, te snel, haar rechtervoet vindt houvast maar de linker glijdt weg en schiet het water in. Op handen en knieën landt ze op het snotterige zeewier en de scherpe stenen eronder. Ze verbijt zich, klautert omhoog. Geen tijd om stil te staan bij haar schrijnende handen, de groene vlekken

op haar jurk. Ze weet niet hoe snel ze op de Kaai moet komen, een schoen klotsend, haar kous nat tot net onder haar knie.

Tussen de passagiers in het gangboord probeert ze haar broer te ontdekken, maar de kaag is nog te ver weg. Kon ze dat schip de haven maar in trekken, of de wind aanroepen. Ze moet hem spreken. Jonas, die oneindig veel weet. Zo wil ze later ook worden: tijdens een wandeling alle dieren en planten herkennen, hun Latijnse namen weten, uren bij de haard praten over boeken, de strijd met Spanje, precies kunnen uitleggen wat er met een bepaalde passage uit de Bijbel eigenlijk bedoeld wordt. Hoe God het bedoeld heeft. Weten met wie de prins van weet-ik-waar gaat trouwen en of Filips II de Habsburgse kin van zijn vader heeft geërfd. En natuurlijk alles begrijpen wat er in de Staten-Generaal besproken wordt. Haar hoofd zou uit elkaar barsten, maar ze zou het heerlijk vinden.

Jonas weet vast of het waar is. Het verhaal dat Adriaan Matthijssen van de oliemolen haar vorige week vertelde toen hij de raapzaadolie bracht. Over watergeus Jerome Tseraerts die met veertig andere geuzen de Spanjolen uit Veere verjoeg en de burgemeester die met hen samenspande met zijn zwaard naar de rand van de Campveerse Toren dreef.

Ze hing aan Adriaans lippen, maar toen ze naar bed moest en haar moeder de nachtklaars uitblies, zag ze voor zich hoe de burgemeester naar beneden stortte en daar op de kade bleef liggen. En 's nachts schrok ze wakker uit een nachtmerrie waarin de man het gezicht van haar vader had en boven op de toren een groep soldaten stond met kleurrijke broeken en rare helmen. De volgende dag zei Immichje, die één keer bezorgd en één keer boos voor haar uit bed was gekomen: 'Pas maar op, meisje. Als de Spanjolen écht komen, duwen ze niet alleen je vader van de Campveerse Toren, maar je moeder en broers

en zussen gaan er gewoon achteraan. Dan ligt er onder aan de toren een hele stapel Van Reigersberchen.’ Ze kneept in Maria’s wangen. ‘Matthijssen van de oliemolen... Zijn praatjes zijn al net zo gesmeerd als zijn olie. Er is helemaal niemand van de toren geduwd. Hoogstens van het trapje, maar daarna kon-ie nog lopen om zijn boeltje bij elkaar te pakken en ’m te smeren.’

‘Hoe weet je dat?’

‘Heeft Jerome Tseraerts me zelf verteld toen-ie bij me in bed kroop.’ Lachend liep ze weg om water uit de cisterne te halen. Maria bleef blozend achter haar melk zitten. Immichje was al oud, ze kon zich niet voorstellen dat iemand bij haar in bed zou kruipen, en zeker de held van Veere niet. Misschien John wel, en dan alleen om zijn koude horrelvoet onder haar billen te warmen.

Ze schudt haar hoofd, wil niet denken aan de voeten van de oude Schot of de billen van Immichje. De kaag is nu dichtbij, ze kan de personen aan boord onderscheiden, vooraan een jongeman met warrig bruin haar. Ze loopt soppend verder de Kaai op, zwaait, de man op de voorsteven wuift terug terwijl de schipper bijstuurt om aan te meren.

Als ze Jonas omhelst torent hij boven haar uit. ‘Je bent veel te groot geworden. Komt dat door al het studeren? Ik dacht dat je kromp van boeken lezen.’

Jonas duwt haar van zich af. ‘Als je boekenkast maar hoog genoeg is, rek je vanzelf weer op. Maar wat ruik je naar zeewier. Ben je mijn zus wel, of een of ander viswif?’ Hij grijnst en zij geeft hem een klap tegen zijn schouder. ‘Au, niet zo hard. Je bent veel te sterk voor een meisje van acht. Daarmee schrik je de jongens af. Nou kom, ik heb honger als een zeepaard.’

Hand in hand lopen ze over de Kaai naar de Breedstraat, terwijl hij rondkijkt alsof hij voor het eerst in Veere is, en zij hem

vertelt over de burgemeester en de watergeus. Als ze de Kerkstraat in slaan lacht Jonas nog steeds.

‘Dus het is niet waar?’

‘Niet helemaal. De geuzen wilden dat Veere de kant van Willem van Oranje zou kiezen. Maar baljuw De Rollé durfde het niet aan en toen hebben ze hem wat hardhandig van een trapje geduwd en de stad uit gejaagd.’

‘Dat is een stuk minder spannend.’

‘Niet voor De Rollé.’

Maria zwijgt, ze heeft zin om Adriaan met zijn hoofd in de raapolie te duwen. Met zijn sterke verhalen. Bij het huis stampt ze het trapje op en duwt de voordeur open. ‘Jonas is er!’ Haar natte schoen belandt met een boogje in een hoek, ze schiet in een paar slippers van haar moeder.

Immichje steekt haar hoofd om de deur van de keuken en een wolk van braadgeur en kruiden ontsnapt. Van boven dendert Nicolaas van de trap. ‘Susanna en Martha zijn met Johan en John mee om appels te rapen in de boomgaard. Morgen appeltaart.’

‘Kom jij dan helpen schillen, Nicolaas?’ roept Immichje met haar handen in haar zij.

‘Je weet dat er dan alleen klokhuizen overblijven.’

Maria lacht, ze heeft nog steeds Jonas’ hand vast. Dit is altijd het fijnste moment. Dat iedereen er is, of eraan komt, het huis vol met etensgeuren, met de verwachting van verhalen en nieuwtjes die verteld zullen gaan worden.

‘Mag ik mijn hand terug?’

Ze laat los en volgt Jonas naar de zitkamer, waar het koel is en waar de drukte van de buitenwereld alleen doordringt als ze er allemaal zijn. Haar vader staat bij de schouw, haar moeder zit op een krukje. Tegelijkertijd komen ze tot leven, zijn

er zoenen, omhelzingen, schouders die worden vastgepakt, vragen die worden gesteld, woorden die over elkaar heen buitelen. Bij elke ademhaling lijkt het voller te worden in de kamer. John hobbelt naar binnen met een mand aan een riem op zijn rug, gevolgd door Johan, Susanna en Martha, die appels in haar schort ophoudt.

‘Bij deze moeten we om de wormen heen snijden,’ roept ze, maar Immichje, die met een schaal gebraden gans binnenkomt zegt: ‘Ik bak ze altijd gewoon mee voor de stevigheid.’

Ze verplaatsen zich naar de achterkamer en schuiven hun stoelen aan, nog steeds lachend en kletsend, nieuws uit Leiden, nieuws uit Veere, de ontwikkelingen in Holland. Of Jacob van Heemskerk en Willem Barentsz de noordelijke route al hebben gevonden of opnieuw vastzitten in het ijs. Of Maurits opgewassen is tegen het leger van de nieuwe landvoogd Albertus en het hem zal lukken om Hulst te ontzetten. En Maria luistert naar die grote woorden, terwijl ze het vet van haar vingers likt.

Na het eten worden de verhalen serieuzer, de gezichten zorgelijker en wordt ze weggestuurd om Immichje te helpen. De woorden die ze opvangt terwijl ze de kamer in en uit loopt om af te ruimen begrijpt ze amper: alliantie met de Engelsen en Fransen tegen Spanje, Van Oldenbarnevelt, prijsstijgingen, graantekorten. Als ze weer mag gaan zitten is de stemming luchtiger en heeft Jonas een boek voor zich liggen. Maria herkent het *album amicorum* meteen, want vanaf het schutblad kijkt een zilvergrijze reiger haar aan en de woorden die erbij staan kan ze dromen: *non est mortale quod opto*. ‘Hetgeen ik wens is niet van sterfelijke aard.’ Hun familiespreuk. Maar de zin erboven vindt ze nog duizendmaal mooier en zacht leest ze de Latijnse woorden. ‘*Sordida stagna juvant alias humilesque paludes Pierios montes ardea nostra colit.*’

Haar vader trekt zijn wenkbrauwen op. ‘Mijn slimme dochter. Weet je ook wat het betekent?’

Ineens zijn alle ogen op haar gericht en ze voelt dat ze een kleur krijgt. Aarzelend begint ze: ‘Onze reiger...’ Vader knikt haar bemoedigend toe. ‘... houdt niet van modderpoelen, maar...’ Ze weet zeker dat het niet klopt, dat ze nu haar mond moet houden, maar ze praat door alsof ze niets over die mond te zeggen heeft. ‘... jaagt in de bergen op muizen.’

Een tel is het stil aan tafel, dan barst iedereen in lachen uit.

‘Bijna goed,’ zegt Jonas. ‘Het moet zijn: modderpoelen en diepe moerassen mogen andere vogels behagen, onze reiger bewoont de bergen der muzen.’

‘Waar hij vermoedelijk op muizenjacht gaat,’ vult haar vader aan.

Maria pakt een paar druiven van de schaal. ‘Wat zijn muzen, vader?’

‘De oude Grieken geloofden dat inspiratie goddelijk was en vereerden hiervoor de negen dochters van Zeus, de godinnen van kunst en wetenschap. Deze muzen gaven inspiratie aan iedereen die het nodig had. Mijn favoriet is Polyhymnia, de muze van de retorica.’ Hij pauzeert om ook een druif te pakken en gaat dan verder: ‘Haar naam betekent rijk aan lofzang, ze brengt inspiratie aan hen die willen schrijven en spreken.’

‘Aan u ook?’

‘Nee, dat doe jij natuurlijk.’

Ze lacht, wijst naar de reiger. ‘Ik vind dit de mooiste bladzijde.’ Ze stelt zich haar eigen vriendenboek voor, met ook zo’n reiger, maar dan een witte. Dezelfde woorden erbij. Ze is van plan een album aan haar vader te vragen, misschien voor haar verjaardag in oktober.

‘Maar je weet helemaal niet of dit de mooiste bladzijde is,’

zegt Jonas, ‘je hebt er nog een heleboel niet gezien, Marnix van Aldegonde heeft erin geschreven, en Scaliger en Snellius. En deze laatste...’ Hij laat de bladzijdes langs zijn vingertoppen gaan. Ze ziet Latijnse woorden, zoveel dat ze er moedeloos van wordt. Wanneer zou zij die kennen?

‘... deze laatste is van Hugo de Groot, of Grotius zoals hij zich noemt.’

Maria probeert mee te lezen, ze fluistert de woorden die vreemd en gewichtig klinken, zwaar en licht tegelijk. ‘Waar gaat het over?’ vraagt ze en Jonas vertaalt de woorden voor haar: ‘Pronkjuweel, gij der fijnst besnaarde mensen, pronkgeleerde gij, fijnbesnaarde Jonas. Gij wien niet slechts de zanggodinnen koesteren...’

Hij kan net zo goed in een andere taal praten. ‘Wat een deftigheid,’ zegt ze. ‘Die Hugo moet wel een heel geleerde man zijn. Maar zeker niet slimmer dan jij!’ Niemand is slimmer dan haar broer, dat is gewoonweg ondenkbaar.

Voor de zoveelste keer buldert Jonas’ lach door de kamer. ‘Hugo de Groot is geen geleerde man. Deftig is hij wel. En jong... nog maar veertien jaar oud.’

‘Veertien pas?’ Maria schudt ongelovig haar hoofd.

‘Maar zeker niet slimmer dan ik. Nu nog niet in ieder geval.’ Jonas knipoogt naar zijn ouders, daarna leunt hij achterover en trekt het gezicht dat hij altijd opzet als hij wijsneuzerig wordt. Of belangrijk nieuws heeft.

‘Ik blijf maar kort,’ zegt hij. ‘Hoogstens een paar dagen. Dan vertrek ik naar Engeland. Naar Cambridge.’

‘Je bent er net,’ pruilt Maria.

‘Het spijt me, zus.’ Hij houdt zijn album omhoog en zijn ogen glinsteren alsof hij acht jaar oud is en een stel nieuwe bikkels heeft gekregen. ‘Genoeg mensen daar om dit mooie boek te vullen.’